

УДК 005:378

ПАРСЯК В.,
ЖУКОВА О.,
ЛОМОНОСОВА О.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв, Україна

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПЕРЕД НОВИМИ ВИКЛИКАМИ ТА ЗАГРОЗАМИ

Розглянуто умови, у яких відбувається діяльність закладів вищої освіти в Україні та які спонукають їх до використання актуальних методів управління не лише навчальним процесом, але й маркетингом освітніх послуг. Викладено ставлення авторів до окремих положень Закону «Про вищу освіту» та недосконалостей систем менеджменту ЗВО, що негативно позначаються на їх конкурентній спроможності.

Ключові слова: невиробнича сфера, вища освіта, заклади вищої освіти, реформування освітньої сфери, менеджмент, університетський менеджмент.

PARSYAK V.,
ZHUKOVA O.,
LOMONOSOVA O.

Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine

EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE IN FRONT OF NEW THREATS AND CHALLENGES

The purpose of this article is to analyze the current course of events in the educational sphere and to predict its consequences for domestic higher education institutions

Based on the results of the analysis of the information contained in the reports of the State Statistics Service of Ukraine and on the author's own observation, an assessment of the external conditions in which the activity of domestic higher educational institutions takes place was made. The conclusion is based on the fact that in the present circumstances they have to use not only the actual methods of managing the educational process, but also the marketing of educational services.

The views on the content of certain provisions of the Law of Ukraine "On Higher Education" as the document summing up the long-term discussion about the prospects of forming professional competences of the new generation of specialists are outlined. The defects of management of universities are marked. It is stressed that insufficient attention to its improvement in the conditions characterized by the fierce competition in the market of educational services may reduce the attention of school-leavers to educational institutions with all the ensuing economic consequences. The strengthening of attention to the application of innovative methods of management, on the contrary, will increase its popularity.

Key words: non-production sphere, higher educational institutions, education reform, management, university management.

Постановка проблеми. Ще за часів радянської «перебудови», а потім вже з набуттям Україною незалежності її інститути (державні, громадянського суспільства) перебувають у стані перманентних трансформацій. Не минули вони стороною і невиробничу сферу з її важливою складовою – сервісом, з цілою низкою характерних для нього видів діяльності. У тому числі тією, чие призначення полягає у формуванні сукупності систематизованих способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інтелектуальних властивостей сучасної людини, що позиціонують її у соціумі як фахову особистість.

Незважаючи на це високе покликання, маємо констатувати, що освітні установи дедалі більше набувають ознак ринкових суб'єктів, які вимушені вдаватися до застосування технологій та методів, що до недавню виглядали природними скоріше у матеріальному виробництві з притаманним для нього множинністю та рівноправністю форм власності, конкурентною змагальністю, підприємницькою ініціативою продуцентів та свободою вибору споживачів. За умови, що їхня поведінка відповідає нормам закону, міжнародним та державним стандартам. Візьмемо для прикладу стандарти освітньої діяльності – державні чи такі, які продукують заклади вищої освіти (ЗВО), користуючись наданими їм академічними свободами. На Факультеті економіки моря Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова сукупність таких «корпоративних» приписів складає підґрунтя Системи менеджменту якістю освітніх послуг, запроваджену та, з рештою, сертифіковану Державним підприємством «Миколаївстандартметрологія».

Наведена ілюстрація – одна серед багатьох інших – красномовно свідчить про виняткове значення для ЗВО безперервного моніторингу оточення, у якому вони перебувають та винаходу адекватних інноваційних інструментів управління, які забезпечували б щонайліпше задоволення потреб студентів, соціальних груп, до яких вони прагнуть належати, та цілої країни. Виконувати визначену місію має не лише, власне, університетський менеджмент (від ректора до завідувача кафедри), але й кожний співробітник освітнього закладу в межах окреслених компетенцій. Без командної роботи успіху годі й чекати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Якщо вибудувати рейтинг інтенсивності дискусій щодо вдосконалення методів та технологій менеджменту, то із зрозумілих причин в абсолютному пріоритеті перебуватимуть публічне адміністрування [1], промисловими [2] та сільськогосподарськими підприємствами [3], фінансово-кредитними установами [4]. Але разом з остаточною та незворотним підтвердженням суспільства, яке спирається на приватну власність щодо предметів, знарядь та результатів праці, погляди науковців мимоволі або свідомо звертаються до невиробничої сфери та, зокрема, до центрів надання громадянам освіти вищого ґатунку [5, 6]. Для цього є підстави.

Одна з них – зміна концептуальних засад у ставленні держави до розвитку вищої школи. На верхівках влади, не залежно від політичних уподобань керманів уряду, переконані: університетів – забагато, кількість студентів у них – надмірна. Від так, – з абсолютною впевненістю у власній правоті затверджуються відповідні рішення щодо перерозподілу коштів видаткової частини бюджету країни (табл. 1). Як бачимо, і «попередники» (2010-2013 рр.), і «революціонери» (2014-2015 рр.) «підтягали гайки» з завзяттям, яке заслуговує на краще застосування.

Таблиця 1

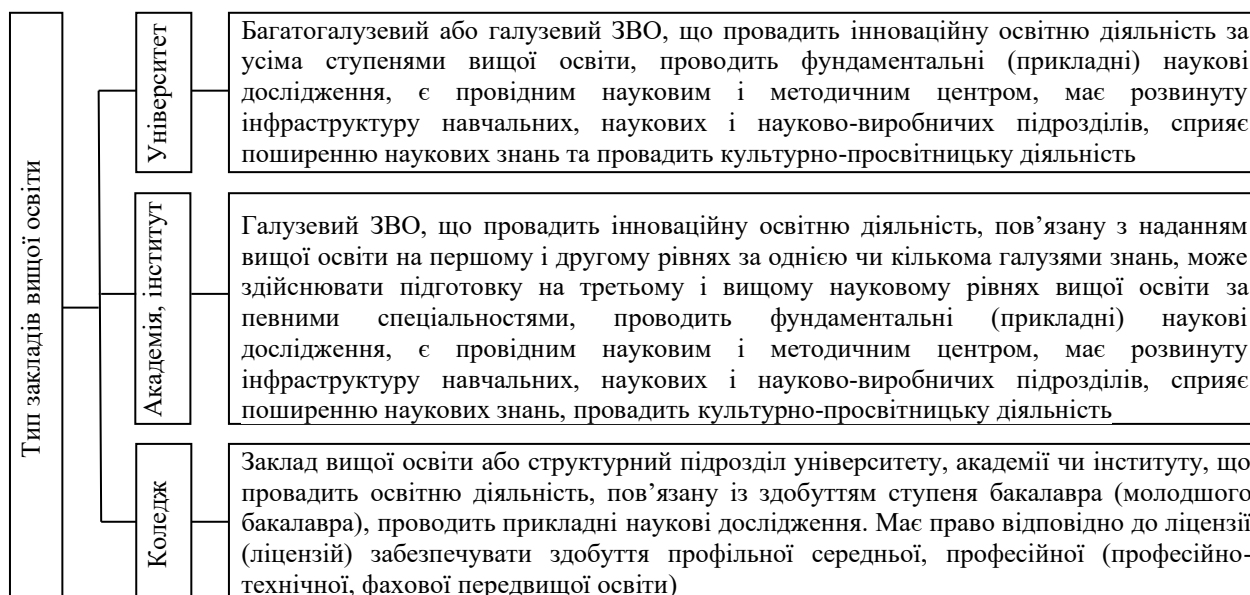
Видатки зведеного бюджету на освіту, у % до [7, с. 3]

Показники	Роки			
	2010	2013	2014	2015
На освіту, всього				
Загальних видатків	21,1	20,9	19,1	17,2
Валового внутрішнього продукту	7,4	7,3	6,4	5,5
На вищу освіту				
Загальних видатків	6,6	5,9	5,4	4,9
Валового внутрішнього продукту	2,3	2,1	1,8	1,5

За таких обставин тепер і державні ЗВО категорично вимушені вдаватися до фінансового менеджменту, розподіляючи доходи від операційної діяльності між програмами з підтримання на належному рівні матеріально-технічного забезпечення, вдосконалення та оновлення освітніх технологій, виконання зобов'язань перед постачальниками води, тепла і електрики, оплатою праці та мотивацією персоналу.

Формулювання цілі статті. Метою статті є аналіз поточного перебігу подій в освітній сфері та прогноз наслідків, які він матиме для вітчизняних закладів вищої освіти.

Викладення основного матеріалу дослідження. За чинним українським законодавством, підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється відповідними закладами, які за формою власності поділяються на державні або приватні (рис. 1). Є усі підстави подякувати законодавцю за прагнення окреслити кордони, що розмежовують типи ЗВО один від одного. Але піддаймо сумніву абсолютну досконалість здійсненого. Використання таких класифікаційних ознак, як «провідний», «розвинута», «сприяє поширенню» заклало підґрунтя для неоднозначних оцінок і, не виключно, конфліктів. Їх треба було б, навпаки, запобігти. Щонайперше в контексті створення такої у державі довгоочікуваного Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке наділене, крім іншого, і контрольними функціями. Тож тепер без «підзаконних актів» ніяк не обійтись. А там де вони, там, за традицією, розквіт свавілля чиновників.

Рис. 1. Різновиди закладів вищої освіти в Україні [8]

Підготовка фахівців у окреслених закладах відбувається на декількох рівнях вищої освіти за відповідними освітніми чи науковими програмами на рівнях вищої освіти, висвітлених у табл. 2. Очевидно, що Закон «Про вищу освіту» поставив крапку у тривалій дискусії про долю спеціалістів та кандидатів наук. Коріння цих обговорень (включаючи публічні і ті, які розігрувалися за лаштунками) живилися протиріччям між системою вищої освіти, яка склалася в наслідок трансформаційних перетворень в Україні та тією, яка сформувалася у ЄС. Насамперед після проголошення країнами-учасницями Болонської Декларації. В першому випадку, нагадаємо, вона була – дворівневою з тривалістю у п'ять років. Причому, останній рівень допускав альтернативу: отримавши диплом бакалавра людина вибирала між перспективою бути спеціалістом або магістром. У другому випадку – трирівнева: бакалавр – магістр – доктор філософії (3+2+3 роки). Очевидно, що за її межами перебували вітчизняні спеціалісти і такі звичні дотепер кандидати наук.

Таблиця 2

Рівні та ступені вищої освіти [8]

Рівні	Зміст	Ступень
Початковий (короткий цикл)	Відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікації і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності	Молодший бакалавр
Перший (бакалаврський)	Відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікації і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.	Бакалавр
Другий (магістерський)	Відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікації і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.	Магістр
Третій (освітньо-науковий)	Відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікації передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.	Доктор філософії
Науковий	Відповідає десятому рівню Національної рамки кваліфікації і передбачає набуття компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення.	Доктор наук

Пояснення: Національна рамка кваліфікації – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів призначена для використання органами виконавчої влади, установами та організаціями, що реалізують державну політику у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудових відносин, навчальними закладами, роботодавцями, іншими юридичними і фізичними особами з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій.

Що отримали на сьогоднішній день: чотирирічний бакалаврат, магістратуру тривалістю замість двох, – рік та чотири місяці і «короткий цикл» з відповідним йому «молодшим бакалавром» (солдатчина якась!). Не знайшли нічого кращого, ніж здійснити ребрединг третього рівня освіти та залишити у спокої докторів наук, які, як і очікувалося, не могли змиритися з перспективою стати «звичайними» докторами філософії. І справді – за що боролися: «вечероньки не доїдали, ночей не досипали»! От тобі і «європейській вибір» шляхом пошуку внутрішніх компромісів.

У подальшому сконцентруємо увагу на закладах вищої освіти, які Державна служба статистики України за заведенням відносить до III-IV рівнів акредитації. Впродовж терміну спостереження (а це – 10 років) їх кількість набула стабільної тенденції до згортання і сягнула 2016-2017 навчального року 288 (табл. 3), що на 17,7 % менше, ніж у 2006-2007 навчальному році (це – рівень початку XX-го сторіччя, коли осередків вищої освіти більшало як грибів у лісі після рясного дощу).

Таблиця 3

Кількість ЗВО III-IV рівнів акредитації [7, с. 7]

Показники	Навчальні роки						
	2006/07	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	16/17
Кількість закладів всього, в тому числі за формами власності (%)	350 (100)	330 (100)	326 (100)	316 (100)	309 (100)	277 (100)	288 (100)
Державні та комунальні	236	231	227	220	218	197	208
Частка до загальної кількості, %	67,4	70,0	69,6	69,6	70,5	71,1	72,2
Приватні	114	99	99	96	91	80	80
Частка до загальної кількості, %	32,6	30,0	30,4	30,4	29,5	28,9	27,8

Виявлений тренд є характерним і для державних (комунальних) ЗВО, і для приватних. Перших поменшало на 28, других – на 34. Це може означати, що для інвесторів ринок освітніх послуг поступово втрачає привабливість разом із зменшенням попиту на них. Причина полягає, перш за все у тому, що з року в рік скорочується чисельність студентів в нашій країні. Для того, щоб переконатися у справедливості викладеної гіпотези звернемося до діаграм, розміщених на рис. 2. Наведені дані засвідчують, що відбувається саме так. За шість останніх років ВНЗ не дорахувалися 694 тис. осіб. У розрахунку на 10 тис. населення це становить 154 особи. Чому так сталося?

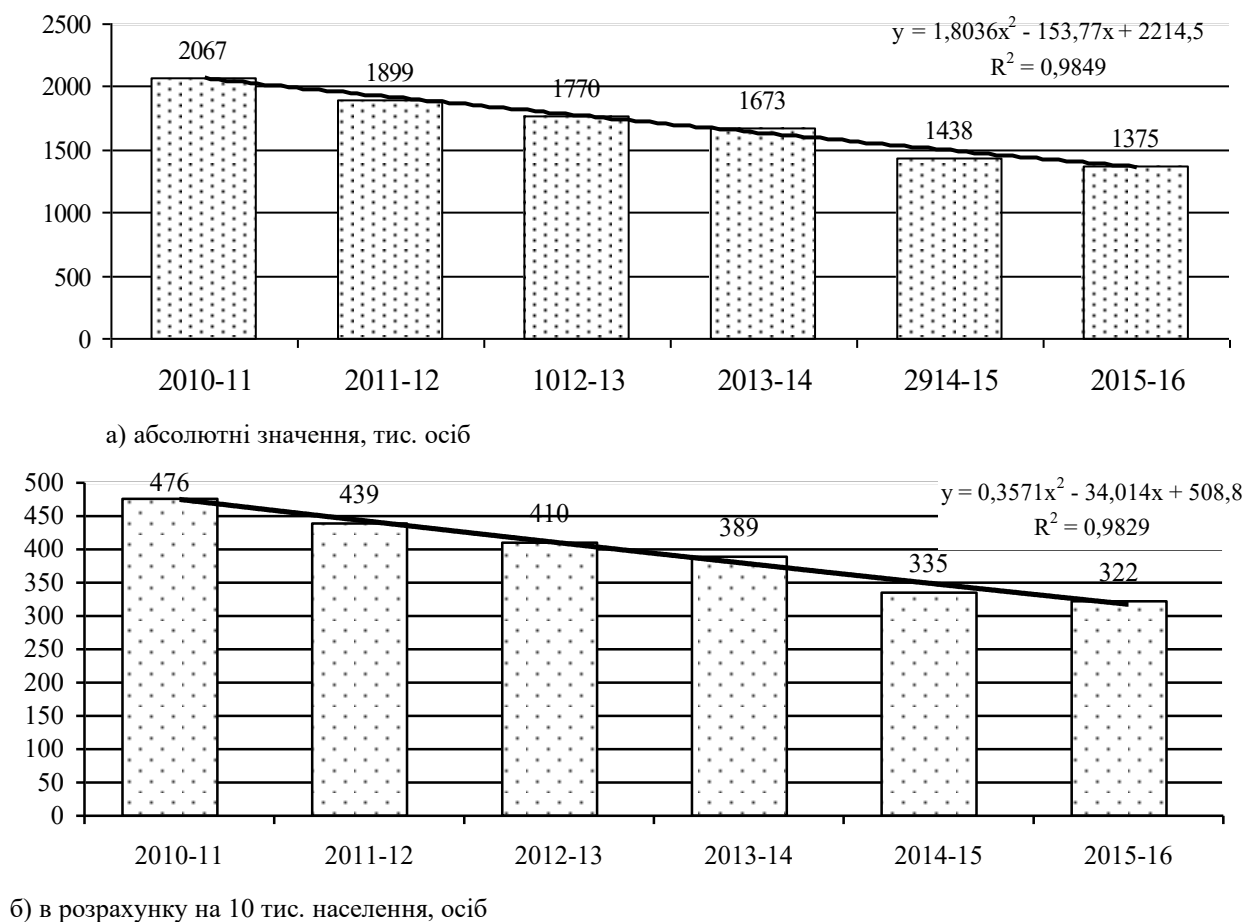

Рис. 2. Чисельність студентської молоді в Україні [7, с. 7]

По-перше, далися в знаки наслідки анексії Автономної республіки Крим Російською Федерацією та втягування у військовий конфлікт частини територій Донецької та Луганської областей. Є підстави вважати, що хтось з тамошніх випускників шкіл помандрував за компетенціями у «высшие учебные заведения».

По-друге, ми усе ще перебуваємо під впливом спаду народжуваності у останньому десятиріччі минулого сторіччя. Якщо у 1990 р. народилося 657 тис. дітей, то у 2001 р. – 377 тис. Це означає, що у 2008 р. закінчили школу ті, хто з'явився на світ у 1991 р. Але й поточна ситуація не виглядає занадто оптимістичною. За даними статистичного відомства країни у 2017 р. чисельність населення України зменшилася на 198,1 тис. осіб.

У його структурі домінують люди старшого віку. На перше січня 2018 р. частка тих, хто перебував у віковій групі до 15 років складала 16,3 % від загальної чисельності постійного населення, тих, кому виповнилося 60 років і старших – 22,9 %, а у віці від 16 до 59 років – 60,8 відсотків. Більш того, у 2017 р. зафіксовано природне скорочення населення. Кількість народжених склала 364 тис. дітей. Це на 13 тис. менше у порівнянні з 2001 р. Пішло ж із життя 574,1 тис. наших співвітчизників. Не виправляє ситуацію міграційний приріст населення на 12,0 тис. осіб [9].

По-третє, зникнення спочатку «залізної завіси», потім часткова лібералізація процедур перетину державного кордону, а з рештою «безвіз» відчутно послабили патріотичні настрої серед молоді і десятки тисяч юнаків та дівчат рушили на навчання у закордонні ЗВО. Виникла нова українська реальність – академічна міграція. За даними аналітичного центру CEDOS¹, станом на 2014-2015 навчальний рік 59648 осіб «освоїли»

¹ Спеціалізується на дослідженнях державної політики та суспільних процесів у сферах освіти, міграції та міського розвитку в Україні

33 країни світу. Більшість з них (53 %) перебувають у Польщі. Пояснення – на поверхні: спільний кордон, схожа мова, запроваджений режим найбільшого сприяння для вихідців з України. От що з цього приводу говорить киянка Ірина Левицька: «У нас (в Україні – авт.), якщо ти працюєш, не завжди встигаєш навчатися. А за кордоном студент приносить довідку з роботи, і його звільняють від навчання, тож він ходить в університет два рази на тиждень».

І такий стан справ нікого не засмучує і не дивує. Більш того, колишній директор департаменту ще Міністерства освіти і науки, Я. Болюбаш наголошував: «Ми – суспільство відкрите. Наші співвітчизники все одно повертаються: якщо не фізично, то вони будуть духовно тут. Якщо виїжджають розумні діти, вони рекламують інтелектуальний потенціал України» [10]. Та й теперішні керманичі галузі не втомлюються підливати масла у вогонь: де можуть та як можуть паплюжать підпорядковане господарство (і корупція тут, і технології застарілі, і викладачі не такі, і квітне формальне ставлення до навчання...).

Не хотіли би, щоб у читача склалося враження про авторів, як про ретроградів та гальмівників прогресу. Ми цілковито підтримуємо прагнення нової генерації українців розширити світогляд, приклястися до джерел світової мудрості. Самі, дякувати Богові, багато і з користю для себе навчалися за межами країни. Між тим, не заплісуючи очі на власні недосконалості, робимо усе від нас залежне, щоб піднести принаймні до європейського рівня освітнє середовище, реформувати форму та зміст дидактичної роботи. Єдине, що нам не під силу – трансформувати Україну настільки, щоб у тих, хто здобув «бездоганні компетенції найвищого ґатунку» (згадаємо про Іру Левицьку!), виникали можливість та бажання скористатися ними на Батьківщині.

Наведені відомості та виявлені закономірності створюють підстави для висновків, які свідчать про справедливість наших передбачень дев'ятирічної давнини [11, 12]:

а) ринок освітніх послуг набув-таки ознак «ринку споживача». Тепер тут замовники домінують над надавачами освітніх послуг, віддаючи перевагу якості, оцінюючи не лише пропозицію з їхнього боку, але й продекларовані та підкріплені справами корпоративну культуру, місію та бачення ЗВО, цінності, моральні норми й духовні принципи, які вони визнають;

б) загострилося конкурентне протистояння між освітніми закладами, частина з яких полишила ринок. У перших рядах – відокремлені структурні підрозділи. Наприклад, у Миколаєві припинили діяльність філії Міжрегіональної академії управління персоналом, Одеського державного університету імені Мечникова, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Київського славистичного університету тощо. Перед тими, що залишилися, постала дилема. Або наслідувати долю «невдах», або посилювати завойовані позиції за рахунок покращення своїх переваг, включаючи майстерність менеджменту;

г) у освітньому середовищі виникли доцентрові сили. У тому числі з такими наслідками як приєднання, поглинання та злиття. Так сталося нещодавно з Миколаївською морською академією, яку перетворено у підрозділ Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Частина активів передана Причорноморському Національному університетові імені П. Могили. Виконавча влада у захваті – плани скорочення чисельності ЗВО виконуються. Одночасно, не приховують задоволення й ті, хто за чужий рахунок «підкачав м'язи». Воляють лише «колишні». Декому з них занадто складно уявити собі подальше життя поза зручним кріслом; службовим автомобілем з водієм, готовим до послуг; панегіриками від підлабузників, які не безкорисливо пестили вуха шефа.

Щодо фінансових потоків в системі вищої освіти, то про них зазвичай висновковують за обсягами видатків державного бюджету на освітню галузь. Уявлення про них ми вже отримали (табл. 1). Якщо говорити про абсолютні значення¹, то вони менш красномовні, оскільки приховують витрати на утримання апарату Міністерства освіти і науки (рис. 3) [13].

Як бачимо, апетити «штабу» реформ на 3,42 млрд. грн. перевищують суму коштів, виділених на підтримку «інтелектуального потенціалу нації». Водночас, нас закликають до посилення автономізації ЗВО. А щоб уникнути будь-яких сумнівів щодо її важливості, переглядають нормативи чисельності студентів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника з метою їх збільшення. І паралельно з цим, щоб підсолонити гірку «пігулку» повідомляють про підвищення з першого січня 2019 р. заробітної плати викладачів на 20 відсотків. З яких, хотілося б спитати джерел? Чи не про спецкошти мова? Така собі «реформа на виживання». Комусь поталанило вижити! Влада ж крокує за курсом на консолідацію державних фінансів, зменшення своєї частки в економіці – капіталізм, як не як. А де рубають, там і тріски стеляться.

З іншого боку, існують цілком обґрунтовані претензії і до системи управління як мінімум, деякими осередками вищої освіти [14, с. 139; 15, с. 15]. Почнемо з того, що їхня організаційна будова – архаїчна, громіздка, не гнучка та, з цієї причини, погано керована. Як правило структурні підрозділи складаються з:

1. Центрів доходів. Їх завдання – пропонувати ринку очікувані ним та якісні освітні програми, стабілізуючи попит з боку абітурієнтів на вже досягнутому рівні, або збільшуючи його. До цієї категорії, як свідчить практика роботи ЗВО, належать [8]:

¹ За Законом України «Про державний бюджет України на 2018 р.» на освіту виділено 95,47 млрд. грн. [13]

- факультети. За чинними нормами, створюються, якщо об'єднують три кафедри, на яких (за денною формою) навчається 200 осіб. Виключенням з цього правила є факультети вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти фізичного виховання, культури та мистецтва;

- кафедри, які вважаються базовими структурними підрозділами ЗВО. Перед ними постають завдання із проведення освітньої, методичної та наукової діяльності за певною спеціальністю або спеціалізацією. Кафедри складаються не менше як з п'яти викладачів, для яких кафедра є основним місцем роботи. Мінімум троє з них повинні мати науковий ступінь або вчене (почесне) звання;

- наукові, навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проектні інститути, навчально-науково-виробничі центри, дослідні станції, конструкторські бюро, аспірантури і докторантури, навчально-виробничі комбінати, експериментальні підприємства, юридичні клініки, полігони, наукові парки, технопарки, що беруть участь у формуванні практичних навичок майбутніх фахівців та виконують наукові розвідки;

- підготовчі відділення, підрозділи післядипломної освіти, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі майстерні, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового обслуговування, осередки студентського спорту.

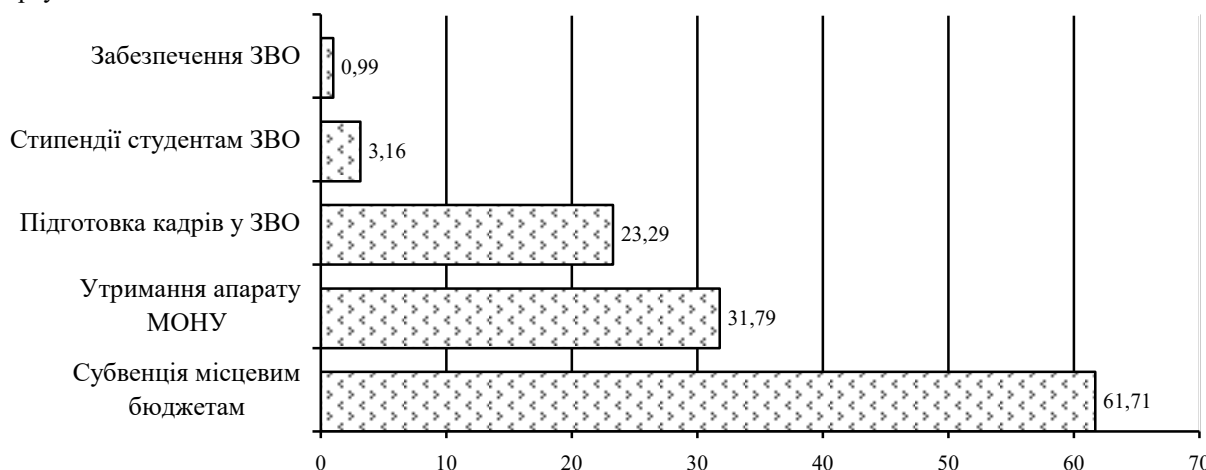

Рис. 3. Структура витрат Міністерства освіти і науки України¹, млрд. грн.

2. Центрів витрат. Їх призначення – стимулювання збуту та управління фінансами, через розподіл їх між центрами доходів пропорційно зусиллям, докладеним до підняття рейтингу ЗВО, забезпечення відповідності акредитаційно-ліцензійним вимогам, а тепер і тих, які висувуються до пошукачів статусу Національний заклад вищої освіти. На початок 2019 р. вони склали, дякуючи панам президентам, 41 % від загальної кількості ЗВО. Не дивно, що Кабінет Міністрів своєю постановою затвердив порядок та критерії надання статусу, його підтвердження (кожних сім років) чи позбавлення [16].

Менеджмент мав би – принаймні теоретично – вкорочувати видатки на утримання університетської бюрократії (функціонерів та осіб, які зайняті їх обслуговуванням). Як засвідчує досвід, реформи у цій царині, як правило, не відрізняються оригінальністю. «Кидають за борт» охоронців, ліфтерів, прибиральниць і навчально-допоміжний персонал, і навіть викладачів, а от адміністративний прошарок залишається «священною короною». І якщо доходять до нього руки, то лише в останню чергу.

Ще одна вада систем управління ЗВО – не відповідність освітніх послуг вимогам споживачів та тенденціям, характерним для економіки цифрового формату. Пояснення – на поверхні: системи оцінювання результатів діяльності структурних підрозділів (включаючи філії, створені, як, наприклад, у Європейському університеті, в невеликій кількості), не сприймають імпульсів зворотного зв'язку, які генерує ринок праці.

Часом виглядає байдужим ставлення університетського менеджменту до розпорядження активами, які опинилися у їхніх руках. Йдеться, по-перше, по майно², яке перебуває на балансі навчальних закладів (рівень його фізичного та морального зношення – очевидний³, а показники їх модернізації – мізерні). Особлива тема – земельні наділи. Про боротьбу за них свідчать фундаментальні парки, якими обнесені ласі території. А хто не навчений фортифікаційній справі, або не спромігся подолати спокус, той марнотратить. Один із характерних прикладів – Національний університет кораблебудування імені адмірала

¹ Освітня субвенція спрямовується на оплату праці (з відповідними нарахуваннями) педагогічних працівників шкіл та професійно-технічних навчальних закладів державної та комунальної власності.

² За деякими розрахунками, ринкова вартість лише будівель, що перебувають на балансах освітніх закладів, складає біля 300 млрд. грн. [11, с. 98]. З плином часу вона тільки зростає

³ Складно приховати стан, у якому перебуває забезпечення більшості вітчизняних ЗВО електронно-обчислювальними та ліцензованими програмними засобами, системами опалювання приміщень, лабораторним обладнанням, науковим устаткуванням та контрольно-вимірювальними приладами, а інколи і звичайнісінькими меблями

Макарова, відтіснений з ділянки навколо головного корпусу цупкими власниками автозаправочних станцій та торговельних комплексів. Деякі з них вже переформатовали бізнес, але з ділянками, відшматованими колись, розлучатися не поспішають.

У розпорядженні університетського менеджменту перебувають чималі фінансові кошти. Про надходження з державного бюджету ми вже маємо уявлення. Звернемося тепер до іншого джерела, співставного за розмірами. Це – доходи, які отримують заклади вищої освіти від студентів, що навчаються за власний кошти або за кошти юридичних осіб. Себто, – за укладеними з ЗВО контрактами (табл. 4). Як бачимо, тих, хто набуває фахових компетенцій за свої кровні (тяжко працюючи у вільний від навчання час) або за гроші батьків, більш ніж 51 відсоток. В середньому по Україні. А в окремих регіонах (Івано-Франківська, Кіровоградська, Полтавська, Чернівецька область) ця частка перевищує позначку у 60 відсотків.

Таблиця 4

Частки студентів ЗВО III-IV рівнів акредитації за джерелами фінансування їх навчання у 2015/16 навчальному році, % [7, с. 20]

Region	Частка тих, що навчаються за рахунок			
	державного бюджету	місцевих бюджетів	органів державної влади, юридичних осіб	фізичних осіб
Україна	47,2	1,1	0,6	51,1
Вінницька	46,5	-	-	53,5
Волинська	52,8	-	-	47,2
Дніпропетровська	54,4	1,9	0,1	43,6
Донецька	55,8	-	0,2	44,0
Житомирська	39,7	3,3	0,1	56,9
Закарпатська	44,0	-	-	56,0
Запорізька	37,7	1,6	0,8	59,9
І.-Франківська	32,7	-	-	67,3
Київська	66,0	-	-	34,0
Кіровоградська	58,5	-	0,2	66,5
Луганська	56,5	-	0,3	43,2
Львівська	52,3	2,9	0,1	44,7
Миколаївська	52,3	-	-	47,7
Одеська	47,4	1,1	-	51,5
Полтавська	36,2	-	0,1	63,7
Рівненська	49,7	-	-	50,3
Сумська	53,2	-	8,9	37,9
Тернопільська	43,0	3,1	-	53,9
Харківська	48,1	1,3	0,3	50,3
Херсонська	46,8	-	-	53,2
Хмельницька	48,1	6,0	-	45,9
Черкаська	52,1	-	0,1	47,8
Чернівецька	38,3	-	1,0	60,7
Чернігівська	57,8	-	0,7	41,5
м. Київ	44,2	1,1	1,5	53,2

За самими наближеними розрахунками (середня вартість навчання помножена на чисельність контрактників – 36 тис. грн. × 117046 осіб) отримуємо суму понад 4213 млн. грн. Якщо скористатися ними з розумом, без зловживань, користуючись перевагами, які створює система державних закупівель «ProZorro», багато проблем розв'язалося б. Але для цього керманічі мали б засвоїти технології та прийоми управління проектами, контролінг, бюджетування, реінжиніринг або залучати до свого найближчого оточення не стільки зручних та особисто відданих, скільки обізнаних та корисних для загальної справи.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. 1. Формування фахових компетенцій у нових генерацій українців – умова залучення до зростання національного багатства інтелектуального капіталу високого гатунку. Завдяки цьому виграють освічені особистості, отримуючи можливість створити пристойне підґрунтя для професійного самоствердження, і країна в цілому, нагромаджуючи потенціал для набуття належного їй місця у світовому співтоваристві.

2. Згорання державної підтримки громадян, які прагнуть вищої освіти, є, одного боку, порушенням конституційних норм, які декларують право на безоплатне навчання в усіх державних навчальних закладах та, з іншого, – підштовхує їх до пошуку альтернативних шансів задоволення своїх потреб. У тому числі – за межами країни. Небачена до цього академічна міграція перетворилася у сумну реалію сьогодення.

3. В умовах надзвичайно несприятливого зовнішнього середовища, завдання менеджменту ЗВО полягає у розсудливому оцінюванні можливостей, що сприяють наступному піднесенню організації або небезпек, які йому заважають. Покладатися на інтуїцію, «прецедентні» технології, життєвий досвід, яким би багатим він не був – недалекоглядно і навіть небезпечно тоді, коли конкурентна боротьба досягла піку напруження.

4. Єдиним засобом ствердження на ринку освітніх послуг є вчасне запровадження адекватних методів університетського менеджменту, які б гарантували отримання в українських ВНЗ фахових

компетенцій, співставних з міжнародними стандартами; створювали надійний захист від зловживання посадовцями службовим положенням, формували вишукані та доброчесні особові та ділові стосунків у освітніх закладах. На розробці відповідних інструментів плануємо зосередити подальші дослідження.

Література

1. Ongaro E. Philosophy for public administration. // Journal of Public Administration Research and Theory. –Vol. 28. – Issue 3. – 15 June 2018 – P. 451-453
2. Ляшенко В. І. Рівень інноваційної діяльності промислових підприємств: методичні підходи до оцінки // В.І. Ляшенко, Л.І. Ковчуга. – Економіка промисловості. – 2018. – № 4 (84). – С. 87-99.
3. Ensslin L., Dezem V., Dutra A., Ensslin S.R., Somensi K. Management support for agricultural enterprises: a case study for a fruit-producing company // International Food and Agribusiness Management Review. – 2017. – № 20 (4) – P. 493-510
4. Wernz J. Bank Management and Control: Strategy, Capital, and Risk Management. – Springer – 2014 – 130 p. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.gbv.de/dms/zbw/766092275.pdf>
5. Bodah E.T., Bodah B.W. Management in higher education: an overview of public universities practices in the United States. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/320206510_Management_in_higher_education_an_overview_of_public_universities_practices_in_the_United_States
6. Faganel A., Dolinšek S. Quality Management Systems in Higher Education. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/961-6486-71-3/245-252.pdf>
7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року. Статистичний бюлетень. Київ: Державна служба статистики. – 2016. – 171 с.
8. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
9. Демографічна та соціальна статистика. Демографічна ситуація у 2017 р. Державна служба статистики України. Статистична інформація. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Чому українська молодь їде вчитися до Польщі? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eurosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1206>
11. Драгомирова І.М. Аналіз передумов поширення корпоративного управління на вищі навчальні заклади. // І.М. Драгомирова. – Економічний аналіз : збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль. – 2008. – № 3(19). – С. 96-100.
12. Парсяк В. Н. Трансформація діяльності операторів ринку освітніх послуг на засадах корпоративного менеджменту. // В.Н. Парсяк, І.М. Драгомирова. – Миколаїв: видавництво Торубари О.С. – 2010. – 168 с.
13. Закон України «Про державний бюджет України на 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
14. Шульга Л. Сучасний погляд на управління загальноосвітнім навчальним закладом. // Освіта і управління, 2006. – Т. 9. – № 3. – 4. – С. 138-143.
15. Луговий В. Інститут вищої освіти: завдання сьогодення //В. Луговий. – Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 11-17.
16. Порядок надання закладу вищої освіти статусу національного, підтвердження чи позбавлення цього статусу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-2017-%D0%BF>

References

1. Ongaro E. Philosophy for public administration. // Journal of Public Administration Research and Theory. –Vol. 28. – Issue 3. – 15 June 2018 – P. 451-453
2. Lyashenko V. I. Riven' innovatsiynoi diyal'nosti promyslovykh pidpryemstv: metodychni pidkhody do otsin-ky // V.I. Lyashenko, L.I. Kovchuha. – Ekonomika promyslovosti. – 2018. – № 4 (84). – S. 87-99.
3. Ensslin L., Dezem V., Dutra A., Ensslin S.R., Somensi K. Management support for agricultural enterprises: a case study for a fruit-producing company // International Food and Agribusiness Management Review. – 2017. – № 20 (4) – P. 493-510
4. Wernz J. Bank Management and Control: Strategy, Capital, and Risk Management. – Springer – 2014 – 130 p. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.gbv.de/dms/zbw/766092275.pdf>
5. Bodah E.T., Bodah B.W. Management in higher education: an overview of public universities practices in the United States. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/320206510_Management_in_higher_education_an_overview_of_public_universities_practices_in_the_United_States
6. Faganel A., Dolinšek S. Quality Management Systems in Higher Education. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/961-6486-71-3/245-252.pdf>
7. Osnovni pokaznyky diyal'nosti vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny na pochatok 2015/16 navchal'noho roku. Statystychnyy byuleten'. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky. – 2016. – 171 s.
8. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu». [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
9. Demohrafichna ta sotsial'na statystyka. Demohrafichna sytuatsiya u 2017 r. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Statystychna informatsiya. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Chomu ukraiyins'ka molod' yide vchytysya do Pol'shchi? [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.eurosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1206>
11. Drahomyrova I.M. Analiz peredumov poshyrennya korporatyvnoho upravlinnya na vyshchi navchal'ni zakla-dy. // I.M. Drahomyrova. – Ekonomichnyy analiz : zbirnyk naukovykh prats' kafedry ekonomichnoho analizu Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu. – Ternopil'. – 2008. – № 3(19). – S. 96-100.
12. Parsyak V. N. Transformatsiya diyal'nosti operatoriv rynku osvitynih posluh na zasada kh korporatyvnoho menedzhmentu. // V.N. Parsyak, I.M. Drahomyrova. – Mykolayiv: vydavnytstvo Torubary O.S. – 2010. – 168 s.
13. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnyy byudzheth Ukrainy na 2018 [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
14. Shul'ha L. Suchasnyy pohlyad na upravlinnya zahal'noosvitnim navchal'nym zakladom. // Osvita i upravlin-nya, 2006. – Т. 9. – № 3. – 4. – S. 138-143.
15. Luhovyy V. Instytut vyshchoyi osvity: zavdannya s'ohodennya //V. Luhovyy. – Vyshcha osvita Ukrainy. – 2007. – № 1. – S. 11-17.
16. Poryadok nadannya zakladu vyshchoyi osvity statusu natsional'noho, pidtverdzhennya chy pozbavlennya ts'oho sta-tusu. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-2017-%D0%BF>

Рецензія/Peer review : 28.03.2018

Надрукована/Printed : 01.06.2018
Прорецензовано редакційною колегією

13. Харченко, В., 2014. Принципи формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. Схід, [online] № 4(130), с. 66-71. Доступно: <<http://skhid.kubg.edu.ua/article/view/25688>> [Дата звернення 27 Березень 2018].
14. Юрчук, Н.П., 2015. Інформаційні системи в управлінні діяльністю підприємства. Агросвіт, [online] № 19, с. 53-58. Доступно: <<http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2008&i=10>> [Дата звернення 27 Березень 2018].
15. Яремко, С.А. та Бевз, С.В., 2014. Розробка критеріїв оцінювання сучасних інформаційних систем обліку та управління бізнес-процесами підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, [online] № 1(208), с. 158-163. Доступно: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/VKNU-ES-2014-N1_208.pdf> [Дата звернення 27 Березень 2018].

References

1. Batrakova, T.I., 2015. Upravlinnia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva – zaporuka yoho uspishnoho funktsionuvannia. Ekonomichnyi analiz: zbirnyk naukovykh prats, [online] T. 19, № 2, s. 13-19. Dostupno: <<https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/754>> [Data zvernennia 27 Berezen 2018].
2. Dmytruk, S.H., 2004. Ekonomichna informatsiia v systemi upravlinnia diialnistiu pidpriemstva. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»: zbirnyk naukovykh prats, №507: Problemy ekonomiky ta upravlinnia, s. 178-184.
3. Korinko, M.D. ta Pabat, V.V., 2014. Subiekt systemy upravlinnia pidpriemnytskoiu diialnistiu. Statystyka Ukrainy, № 2, s. 31-34.
4. Kravchenko, V.O. 2012. Osnovy menedzhmentu: navchalnyi posibnyk. Odesa: Atlant, 211 s.
5. Kuzmin, O.Ie. ta Melnyk, O.H. 2007. Osnovy menedzhmentu: pidruchnyk. 2-e vyd. Kyiv: «Akademvydav», 464 s.
6. Lypych, L. ta Volynets, I., 2015. Deaki aspekty upravlinnia vyrobnychoiu diialnistiu pidpriemstv. Ekonomichnyi chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky, №2, s. 44-49.
7. Lozovyt'skyi, D.S., 2013. Metodichni aspekty pobudovy systemy upravlinnia diialnistiu pidpriemstva na bazi suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy: zbirnyk naukovo-tekhnychnykh prats, [online] Vyp. 23.13, s. 377-386. Dostupno: <http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2013/23_13/index23_13.htm> [Data zvernennia 27 Berezen 2018].
8. Novak, V.O., Matvieiev, V.V., Bondar, V.P. ta Karpenko, M.O. 2014. Informatsiini systemy v menedzhmenti: pidruchnyk. Kyiv: Karavela, 536 s.
9. Pakulin, S.L. ta Pakulina, A.A., 2016. Upravlinnia stalym rozvytkom suchasnoho pidpriemstva. Traektoriya nauky: elektronnyi nauchnyi zhurnal, [online] T. 2, № 3(8), s. 2.1-2.17. Dostupno: <<http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50>> [Data zvernennia 27 Berezen 2018].
10. Ponomarenko, V.S., Zolotarova, I.O., Butova, R.K. ta Plekhanova, H.O. 2011. Informatsiini systemy v ekonomitsi: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet, 175 s.
11. Sytnyk, V.F., Pysarevska, T.A., Yeromina, N.V. ta Kraieva, O.S. 2001. Osnovy informatsiinykh system: navchalnyi posibnyk. 2-he vyd. Kyiv: KNEU, 420 s.
12. Smachylo, I.I., 2011. Mekhanizm upravlinnia stalym rozvytkom pidpriemstv kharchovoi promyslovosti. Kandydat nauk. Ternopil'skyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet, 235 s.
13. Kharchenko, V., 2014. Pryntsypy formuvannia systemy stratehichnoho upravlinnia rozvytkom promyslovoho pidpriemstva. Skhid, [online] № 4(130), s. 66-71. Dostupno: <<http://skhid.kubg.edu.ua/article/view/25688>> [Data zvernennia 27 Berezen 2018].
14. Yurchuk, N.P., 2015. Informatsiini systemy v upravlinni diialnistiu pidpriemstva. Ahrosvit, [online] № 19, s. 53-58. Dostupno: <<http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2008&i=10>> [Data zvernennia 27 Berezen 2018].
15. Yaremko, S.A. ta Bevez, S.V., 2014. Rozrobka kryteriiv otsiniuvannia suchasnykh informatsiinykh system obliku ta upravlinnia biznes-protsesamy pidpriemstv. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, [online] № 1(208), s. 158-163. Dostupno: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/VKNU-ES-2014-N1_208.pdf> [Data zvernennia 27 Berezen 2018].

Рецензія/Peer review : 28.02.2018

Надрукована/Printed : 03.06.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Гончар О. І.